

**Emlékezés Réz Mihályra (1878-1921), a Magyar Tudományos Akadémia
levelező tagjára**

**Remembering Mihály Réz (1878-1921), Corresponding Member of the
Hungarian Academy of Sciences**

Réz Mihály jogtudós, szolgabíró, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja 1878. szeptember 16-án született Maroscsapón (Kis-Küküllő vármegye). 1921. május 26-án, fiatalon, 43 éves korában, hosszú betegeskedés után hunyt el Genfben. Temetésére is Genfben került sor.

A Magyar Tudományos Akadémia Réz Mihályt 1909. április 29-én tartott közgyűlésén választotta levelező tagjának. Akadémiai székfoglaló előadását gróf Széchenyi Istvánról tartotta. A székfoglaló előadás nyomtatásban, két évvel később, a Magyar Figyelő 1911. évi 3. számában jelent meg.

Réz Mihály édesapja Réz Mihály földbirtokos, főszolgabíró, édesanyja pedig csíkszentmihályi Sándor Berta volt. Középiskolai tanulmányait előbb Marosvásárhelyen, a református kollégiumban, majd Nagyszebenben az állami főgimnáziumban végezte. Érettségi vizsgát is a nagyszebeni állami főgimnáziumban tett a Millennium évében, 1896-ban.

Jogi tanulmányait Kolozsváron és Budapesten végezte. A budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán 1899-ben szerzett jogtudományi doktori oklevelet.

Említést érdemel, hogy Réz Mihály egy szemeszteren át a Berliini Egyetemen is tanult.

Réz Mihály hat éven át az állami adminisztrációban teljesített szolgálatot. Igen fiatalon, 1901-ben, az erdélyi Kis-Küküllő vármegye Hosszúaszói járásának lett szolgabírája. 1903 és 1907 között az ugyancsak Kis-Küküllő vármegyében lévő Dicsőszentmártoni járás szolgabírája volt. Az állami közigazgatásban szerzett széleskörű tapasztalatait tudományos kutatómunkájában is hasznosította.

1907 és 1911 között az eperjesi evangélikus jogakadémia tanára volt. Eperjesen, a „Magyar Heidelbergben” vagy „Tarca parti Athénben” a magyar közjog (ius publicum Hungaricum) és politika, továbbá a tételes (pozitív) európai nemzetközi jog valamint a jog- és államtudományokba való bevezetés kollégiumok nyilvános rendkívüli tanára volt. Az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia tanaraként szerezte meg 1910-ben az egyetemi magántanári képesítést, a habilitációt.

Az 1913/1914. évi tanévtől kezdve az 1872. évi XIX. tc. értelmében alapított kolozsvári egyetemen, mely az egyetem alapításának huszonötödik évfordulóján, 1897. november 1-jén vette fel a „Ferencz József Magyar Királyi Tudományegyetem” nevet, Jog- és Államtudományi Karán tanított. Itt utalunk arra, hogy I. Ferenc József már jóval korábban, 1881. január 4-én hozzájárulását adta ahhoz, hogy a négy Karból - Jog- és Államtudományi Kar, Orvosi Kar, Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar és Matematikai és Természettudományi Kar – álló kolozsvári egyetem nevét viselje.

Réz Mihály Kolozsváron előbb, három éven át, a közjog, majd 1916-tól 1919-ig a politika nyilvános rendes tanára volt. Az I. világháborút követő impérium változás következtében elhagyta Kolozsvárt.

1920-1921 között a Népszövetség (Nemzetek Szövetsége, Société des Nations, League of Nations, Völkerbund), genfi főtítkársága mellett szervezett magyar

titkárságot vezetett csaknem két esztendőn át, egészen 1921-ben bekövetkezett haláláig.

Réz Mihály az 1867-es Osztrák-Magyar Kiegyezést (Österreichisch-Ungarischer Ausgleich) valamint az 1868-as Magyar-Horvát Kiegyezést (Ungarisch-Kroatischer Ausgleich, Nagodba) és a Kettős Monarchia (Doppelmonarchie) rendszerét is konzervatív felfogás alapján mutatta be munkáiban.

Réz Mihály tudományos érdeklődésének középpontjában a jogtörténet, a közjog, továbbá az alkotmányjog és a választójog állt. Behatóan foglalkozott Magyarország és Ausztria közjogi kapcsolatainak igen összetett, a nemzetközi szakirodalomban is számos polémia tárgyát képező kérdésével. Tekintélyes számú politikai esztörténettel, politikaelmélettel és államelmélettel foglalkozó írása jelent meg. 1902-től kezdve komoly figyelmet keltettek közérdekű röpiratai és cikkei. Ilyenek voltak - többek között - a „Széchenyi ma” 1902-ben, „A kiegyezésről” 1905-ben, vagy a „Magyarság és demokrácia” című 1906-ban megjelent munkái. Ugyanez vonatkozik „Gróf Széchenyi István politikai rendszere” című, a Budapesti Szemlében 1909-ben vagy „A politikai tudomány határa” a Magyar Társadalomtudományi Szemlében ugyanebben az évben megjelent írásaira. „Tanulmányok” címmel 1909-ben gyűjteményes kötetet formájában is kiadásra került néhány korábban megjelent értekezése. Komoly visszhangot váltott ki „Magyarország és Ausztria közjogi viszonya” című monográfiája, mely 1910-ben jelent meg. „A történelmi materializmusról” című tanulmánya a Concha Győző negyvenéves tanárságának emlékére írt ünnepi dolgozatok sorában jelent meg 1912-ben.

1914-ben jelent meg nyomtatásban „Közjogi tanulmányok” című munkája. Réz Mihály e munkája öt tanulmányt tartalmaz Magyarország közjogi státusának alapvető kérdéseiről. Ezek az alábbiak: A magyar parlamentarizmus. A jogfolytonosság és a legalitás. A királyi ház törvényei. Az osztrák és a magyar

Pragmatica Sanctio és Bosznia közjogi helyzete.) Réz Mihály e kötet bevezető részében történeti és közjogi alapokra helyezve fejt ki nézeteit.

Említést érdemel, hogy Réz Mihály 1914-ben kezdte írni „A történelmi realizmus rendszere” című jelentős munkáját. E művét azonban már évekkel később, Kolozsvár Romániához való csatolását követően tudta befejezni és az előszót is csak később, 1920 szeptemberében írta. A munka 1923-ban, Réz Mihály halála után, posztumusz jelent meg nyomtatásban a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával, a szerző irodalmi hagyatékából összeállítva.

Réz Mihály éveken át belső munkatársa volt a az 1911 és 1918 között megjelenő Magyar Figyelőnek, melyben mintegy félszáz tanulmánya jelent meg. A lap szerkesztőbizottságának elnöki tisztségét is betöltő Tisza István baráti köréhez tartozó Réz Mihály a 20. század első két évtizedében a konzervatív reformgondolkodás egyik legjelentősebb hazai képviselője volt. Említést érdemel, hogy a polgári radikális gondolkodást erős kritikával illette. Vonatkozott ez elsősorban a Jászi Oszkár által fémjelzett irányzatra.

A Filozófiai Társaság Közleményeiben 1903-ban az „Imperialismus és liberalismus” című, a következő évben, 1904-ben „Az uralom elve a családban” című tanulmánya jelent meg. A Budapesti Szemlében Gróf Dessewffy Aurélról írt cikket 1905-ben. Több írása jelent meg továbbá a Budapesti Hírlap és a Pesti Napló hasábjain is.

Réz Mihály széleskörű, tudományos igényű publicisztikai munkásságát halálának évében, 1921-ben a Magyar Tudományos Akadémia Bródy-jutalommal ismerte el.

Réz Mihály felett az emlékbeszédet a Magyar Tudományos Akadémián Balogh Jenő (1864-1953), a Magyar Tudományos Akadémia rendes és tiszteletbeli tagja, főtitkára tartotta 1921. május 30-án.

Polner Ödön (1865-1961), a Magyar Tudományos Akadémia korábban - 1909-ben választotta az MTA levelező tagjának - levelező, majd 1930-tól rendes tagja tartotta. Emlékbeszédében így fogalmazott: „Ő sokkal inkább volt publicista, vagyis a magyar politikának gyakorlati kérdéseivel foglalkozó és a politikára közvetlenül hatni akaró író, mintsem közjogász.”

Réz Mihály jogtörténettel, magyar /hazai/ közjoggal és nemzetközi /köz/joggal foglalkozó munkái hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt egy évszázad távlatából nézve is figyelmet érdemelnek.

Réz Mihály főbb munkái

Széchenyi ma. Budapest, 1902.; A kiegyezésről. (A közjogi conservatismus alapindokai.) Előszóval ellátta Kautz Gyula. Budapest, 1905.; Magyarság. Budapest, 1906.; Szabadság és egyenlőség. Budapest, 1907.; Széchenyi-problémák. Budapest, 1907.; Magyarország és Ausztria közjogi viszonya. Budapest, 1910.; A történelmi materializmus. In: Ünnepi dolgozatok Concha Győző egyetemi tanársága negyvenéves emlékére. Budapest, 1912. és Közjogi tanulmányok. Budapest, 1914. és A történelmi realizmus rendszere. (Posztumusz kiadás) Budapest, 1923.

Felhasznált irodalom

A főtitkár (Balogh Jenő) megemlékezése az Akadémia 1921. május 30-án tartott ülésén Réz Mihály 1. t. haláláról [nekrológ] In: Akadémiai Értesítő, 1921.

XXXXI. kötet, 286-287. old.; Moór Gyula: Réz Mihály. Nekrológ. Társadalomtudomány 1 (1921) 3. szám. 345-348. old.; Polner Ödön: Három magyar közjogász. Nagy Ernő, Ferdinándy Géza, Réz Mihály. A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek. 33 (1941) 10. szám 31-50. old.; Százhuszonöt éve nyílt meg a Kolozsvári Tudományegyetem. Emlékkönyv. Összeállította Gazda István. Piliscsaba, Magyar Tudománytörténeti Intézet, 1997.; Morován Zsolt: Réz Mihály. Valóság 41 (1998) 2. szám. 48-70. old.; Varannai Zoltán: A nemzetiségi kérdés, mint a fajok harca. Réz Mihály nemzetiségpolitikai nézetei. Európai Utas 11 (2000) 4. szám; Kovács I. Gábor – Takács Árpád: A Magyar Tudományos Akadémia tagjai a két világháború közötti magyar tudáselitben. Budapest, 2018. 169. old. In: Történeti elitkutatások = Historical elite research, 11.; és Varga Lujza: A genfi magyar titkárság létrejötte és tevékenysége az 1920-as években. In: Folia Historica, 35. Budapest, 2020. 51-81. old.

Hamza Gábor
egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) rendes tagja
Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE)
Állam- és Jogtudományi Kar
Budapest
email: gabor.hamza@ajk.elte.hu